

וְשֵׁם דֶרֶךְ

הכרעה בין ערכים סותרים

אומרת הגמרא:

אמר רבי יהושע בן לוי: כל השם אורחותיו – זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר: "וְשֵׁם דֶרֶךְ"^א, אל תקרי וְשֵׁם אלא וְשֵׁם דֶרֶךְ – "אראנו בישע אלקים"^ב.

רבי יהושע מלמדנו שדרכיו של אדם אינן נסללות לפניו מעצמן, אלא זקוקות לשומה – הערכה מתמדת, פיקוח מתמיד. לכאורה יש לתמוה על כך, שכן ודאי לא בשופטני עוסקת הגמרא אלא באנשים יראי ה' המרגילים את רגליהם בדרכי ה', "נר לרגלי דברך ואור לנתיבתך"^ג. אנשים כאלה, היינו מצפים שדי יהיה באור העליון שמפיקים מעשיהם הטובים כדי לשמור את רגליהם מכל רע. אמנם מכיוון שדברי רבי יהושע אמורים, הרי שעלינו לחקור באיזו מציאות יבוא ממשול בדרכו של ירא ה' המקיים את מצוותיו. והנראה לומר שהנהגת "שם אורחותיו" נדרשת לו לאדם בכל מקום שבו עומדות לפניו שתי דרכים, שתי אפשרויות, ועליו לבחור ביניהם. מצב כזה אכן אינו שייך רק כאשר בוחרים בין רע לטוב, בחירה שעבור ירא שמים היא מובנת מאליה, אלא גם כאשר בוחרים בין טוב לטוב. יש ויש מצבים שבהם אנו נדרשים לבחור בין שני ערכים שונים, ששניהם טובים ומבורכים, ובכל זאת אי אפשר להם שיתבטאו יחד.

הכיצד? – מפרשתנו אנו למדים, מסדר הבאת הביכורים.

כך אומרת המשנה:

כיצד מעלין את הביכורים? כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד, ולנין ברחובה של עיר, ולא היו נכנסין לבתים, ולמשכים היה הממונה אומר: "קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלקינו!"^ד

הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצימוקים, והשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו, החליל מכה לפנייהם עד

^א תהלים נ כג.

^ב מועד קטן ה, א.

^ג תהלים קיט קה.

^ד ראה ירמיהו לא ה.

שמגיעים קרוב לירושלם, הגיעו קרוב לירושלם שלחו לפנייהם ועיטרו את ביכוריהם, הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם, לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, וכל בעלי אומניות שבירושלם עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם: "אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום".

החליל מכה לפנייהם עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה ודיברו הלוויים בשיר: "ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אִיְיָ לִי"^ה...

העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות [=סלים] של כסף ושל זהב, והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, והסלים והביכורים ניתנין לכהנים.¹

שמחת המעמד החגיגי ניכרת היטב מבעד למילים, וקל לקורא להעלות את המחזה כולו אל מול עיניו: קולות השמחה, השירה והנגינה, געיית הבהמות, קרני הזהב המתנוצצות באור השמש, הסלים הצבעוניים העמוסים בכל טוב. הפאר מגיע לשיאו בשורות האחרונות, המתארות את קלתות הכסף והזהב שעל כתפי העשירים, שבהם מתקיימת המצווה בנוי ובהדר.

אלא שיחד עם ההשתאות לנוכח פארם של העשירים יראי ה', שיודעים שאין לכספם ולזהבם שימוש טוב וראוי יותר מהידור מצווה, מתגנב אל הלב גם צער וחמלה לנוכח הפער הגלוי לעין כול בין יהודי ליהודי: "והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה". לא זו בלבד אלא ש"הסלים והביכורים ניתנין לכהנים", משמע: הכול יודעים שאין לסלי העניים ערך כספי, ומשום כך גם אין מקפידים להחזירם לידיהם לאחר קיום המצווה. קלתות הכסף והזהב, כמובן, חוזרות לבעליהן העשירים.

והשאלה המתבקשת: כיצד לא הקפידה תורה על עלבונם של עניים? והאם אין בהידור מצווה זה של העשיר משום התכבדות בקלון חברו העני?

קושיה זו הוקשתה לבעל התוספות יום טוב², שהוסיף והביא שתי ראיות מפורשות למאמציהם של חז"ל להימנע מכך שהידור מצווה של פלוני יביא לפגיעה באלמוני:

וקשיא לי, דאי הכי עניים מתביישים, ולמה לא תיקנו כדרך שתיקנו בנשים המתות להטביל כל הכלים וכו' כדי שלא יתביישו הנידות חיות, כדפירש הרב ברטנורא במשנה ד פרק י דמסכת נידה, ולתקנו שאף העשירים יביאו בסלים נצרים! ואשכחן יותר דומה לזה הנידון שלנו שתיקנו לעניין בית האבל, כדאיתא בסוף מועד קטן:

^ה תהלים ל ב.

¹ ביכורים ג: ב-ח.

² על המשנה שם.

"בראשונה היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים, והיו עניים מתביישים, התקינו שיהו הכול מוליכים בסלים של נצרים".^ח

הראיה הראשונה מתייחסת לתקנת חז"ל לטהר את בגדיה של הנפטרת יחד עם גופה, בין אם נפטרה בנידתה ובין אם לאו. על כך מעיר רבי עובדיה מברטנורא: "לפי שבראשונה היו מטבילין כלים על גבי נידות מתות, והיו נידות חיות מתביישות, שאפילו במיתתן הן משונות משאר נשים, התקינו שיהיו מטבילין על גבי כל הנשים, מפני כבודן של נידות חיות". חז"ל חששו לרגשותיהן של נשים נידות, שמא לא תהא דעתן נוחה מן ההיכר שעושים במיתתן של נידות כמותן, ומשום כך גזרו שלא יהיה כל הבדל בין אישה לאישה ויהיה המנהג שווה בכולן. לכאורה, בושה זו היא חשש רחוק הרבה יותר מן הבושה שעלול העני לחוש כאשר סלו הפשוט ניצב בשורה אחת עם סל הזהב של שכנו לתלוכה, ואם כן כיצד שם חששו וכאן לא חששו?

הראיה השנייה מתייחסת לתקנה אחרת שתיקנו חז"ל בענייניו של בית האבל, שכאשר השכנים מביאים אוכל לסעודת ההבראה אל יביאו כל אחד כראות עיניו, זה בקלתות של כסף וזהב וזה בסל של נצרים, אלא יביאו הכול בסלי נצרים פשוטים כדי שלא יתביישו העניים. ראייה זו קשה במיוחד, משום שלכאורה היא עוסקת במציאות זהה לזו המתוארת במשנתנו, ובכל זאת המסקנה שונה – כאן תקנו חכמים וכאן לא תקנו.

עוד יש להביא ראייה ממקום זה עצמו שבו אנו עסוקים, שהרי לפני תיאור סלי הביכורים מספרת המשנה על מצב דומה של פער בין מביאי הביכורים השונים, שחכמים בחרו להתמודד אתו באופן אחר:

בראשונה כל מי שיודע לקרות – קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות – מקרין אותו. מנעו מלהביא. התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע.^ט

בראשונה היה המנהג שבעל הביכורים קורא בעצמו את פסוקי מקרא הביכורים: "הגדתי היום לה' אלקיך" וכו'. ברבות הימים נוצרו הבדלי השכלה בין שכבות העם השונות, והיו שלא ידעו לקרוא בעצמם בתורה ונזקקו למקרא – אדם שיקרא עבורם והם יחזרו אחריו. הפער הביא לבושה, והבושה גרמה לאנשים להימנע מלהביא את ביכוריהם לבית המקדש. ראו חכמים כך ותיקנו שיהיו הכול נעזרים במקרא, ובכך יהיו הכול שווים. אם כן, מה בין עניות בדעת לעניות בממון? מדוע על בושתם של הראשונים חסו חז"ל, ואילו על בושתם של האחרונים לא חסו?

^ח מועד־קטן כז, א.

^ט ביכורים ג: ז.

משיב בעל התוספות יום־טוב:

ויש לומר דמשום כבוד בית אלקינו ומשרתיו לא חשו על שיתביישו העניים.

כספם וזהבם של העשירים מביישים אמנם את העניים, אך את בית המקדש הם דווקא מכבדים. זהו הנתון האחד שמבדיל את סלי הביכורים מיתר המקרים הנזכרים, שבהם ראו חז"ל לנכון לתקן תקנות.

אין כאן רק תשובה מקומית, אלא יסוד חשוב וכללי בהלכה ובמוסר: יש ויש מקרים שבהם שני ערכים חיוביים סותרים זה את זה, וכאן מגיעה החובה המוטלת על האדם להיות "שם אורחותיו" – לדקדק ולשקול היטב איזה ערך ראוי להידחות מפני חברו. הדברים אמורים בפרט בהלכות ציבור, משום שהציבור כולל תמיד פרצופים שונים הבאים מרקעים שונים וממצבים שונים, והוא מזמן לנו תערובת מתמדת של ערכים וצרכים שונים ומשונים. משום כך, הפסיקה בהלכות ציבור היא מן העבודות ההלכתיות המורכבות והרגישות ביותר.

לתופעה זו דוגמאות רבות, ונביא אחדות בלבד:

א. הנצחת שמו של תורם: כיום מקובל מאוד להנציח תורמים שתרמו לדבר מצווה, כגון להדפסת ספר תורני או לבניין בית כנסת וכיוצא באלו. מסתבר שבימים עברו לא היה הדבר פשוט, והרשב"א^א נשאל על עניינו של אחד, ראובן, שהרחיב את גבולו של בית הכנסת "ובא... לכתוב על פתח ההיכל שמו למען הזכיר שמו על מה שהקדיש, ועיכבו בידו קצת מן הציבור".

אם נתעלם ממנהג הדורות האחרונים ונדון בשאלה מחדש, נדמה שהרקע להתנגדות מובן בטעמו: חריתת שמו של אדם פרטי בכותל בית הכנסת, לא די

^א מרן הרב זצ"ל תירץ באופן אחר, ולדבריו נחה הקושיה מעיקרא (עיין אי"ה ביכורים ג: מא): "נפש האדם נמשכת אחר היופי, על כן יש מבוא גדול ליופי והידור במצוות, שבה יהיו הלבבות נמשכים להתעורר על ההוד הפנימי הנמצא בהן. אמנם ההכנות של היופי אינם מצויים ביד כל אדם, על כן זהו הדבר המסור לעשירים לעטר את ביכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב. אמנם כל מה שיוכל היופי לעשות להמשכת הלב, יותר מזה תעשה האהבה הפנימית, שתמשיך חוט של חסד גם על דבר שאין בו יופי חיצוני. על כן העניים, שאין בכוחם לעטר המצווה ביופי חיצוני, התאמצו להראות סימני האהבה הפנימית בעמל גופם, לפאר כהשגת ידם שיהיו סלי הנצרים של ערבה קלופה ונאה בערכה, ובהראותם נדיבות רוחם ליתן גם הסלים עם הביכורים לכהנים, והיה התגלות כוח האהבה עומד במקום כוח היופי החיצוני של עשירי העם". מבואר בדבריו שהעניים לא התביישו, משום שמה שהוסיפו העשירים בכמות (ממון) הוסיפו הם באיכות (השקעה ומסירות), ומעלתם הפנימית של סליהם הפשוטים ניכרה בגאון לצד קלתות הכסף והזהב. למה הדבר דומה? לאדם שעשה בעצמו קישוטי סוכה והשקיע בהם את כל אומנותו. ברור שקישוטי סוכה אלו עדיפים על קישוטי סוכה קנויים, אף אם האחרונים עשויים באופן מדויק ומקצועי יותר.

^א שו"ת הרשב"א ח"א, סימן תקפא.

שהיא ממעטת את זכותו של התורם אלא שיש בה מן הגבהות ומן הגאוה. אולם הרשב"א כותב להתיר מכמה טעמים:

ראשית, "מידת חכמים היא ומידת ותיקין כדי ליתן שכר לעשות מצווה". שנית, "מידת התורה הוא, שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצווה... הנה בהצלת יוסף שהצילו ראובן מיד אחיו כתב עליו הכתוב 'וישמע ראובן ויצילהו מידים', וכן בבוטל שוויתר פת וחומץ הכתיבו הכתוב". כללו של דבר: "מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישין לשמים להיות להם לזיכרון טוב על מצוות ולפתוח דלת לעושה מצוות"²¹.

הרי לנו שוב שני ערכים סותרים: תיקון הנפש הפרטית מחד גיסא, והרצון להגביר את המוטיבציה להתנדב לצורכי מצווה תוך שימוש ביצר הכבוד. אין זו התלבטות פשוטה, שכן ברור ששני הערכים חשובים מאוד. הרמ"א אף פוסק ש"לא יתפאר האדם בצדקה שנותן, ואם מתפאר – לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו עליה"²². יחד עם זאת, הרשב"א מגיע להכרעה שצורך המצווה גובר, ואף הרמ"א שם מקיים דבריו למסקנה: "ומכל מקום מי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזיכרון, וראוי לעשות כן"²³.

ב. **שליח ציבור בשכר:** נשאל הרשב"א²⁴: "אי זה עדיף שליח ציבור בשכר או בנדבה?" הערכים הסותרים: שליח ציבור היורד לפני התיבה מנדבת לבו ודאי מעולה מזה שרואה בכך אמצעי לפרנסתו; מנגד, כאשר אדם עובד ומקבל שכר סביר להניח שעבודתו תהיה מסודרת ואחראית יותר. כמו כן, כאשר החזנות נתונה לאדם אחד בלבד, הדבר מקל על הקהילה לוודא שהחזן יעמוד בתנאים ההלכתיים הנדרשים ממנו. ההכרעה: "יותר ראוי להיות שליח ציבור בשכר, לפי שבמקום ההוא שהוא לוקח שכר וברור מן הקהל אין פרץ ואין צווחה, שאין אחר שאינו הגון רשאי

²¹ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג, סימן תפא) הוסיף טעמים נוספים: ראשית, מצד החינוך: "שזהו לא רק לטובת אחרים שייתנו כמורה, אלא גם לטובת הבנים כשרואים לוח זיכרון ממעשה אביהם נזכרים ורוצים לעשות כמורה, וזה יגרום לזרז אותם בכך לעשותו כמורה". ושנית, מצד המוסר: "שהתורה הקפידה על הכרת הטוב".

²² שו"ע יו"ד רמט: יג.

²³ ואע"פ כן, גם להסתייגותו של הרמ"א יש קיום לדינא במקדיש, כמו שהביא המשנה ברורה (קנד: נט) בשם ספר חסידים (סימן תקג) על אותו אחד שהתנה את תרומתו לבניין בית הכנסת בכך שייתן את כל הוצאות הבנייה מכיסו, ולא יוכלו הקהל להשתתף עמו, וזאת מכיוון שרצה שתיקרא המצווה על שמו בלבד – ובסופו של דבר התקלל שכלה זרעו. ההבדל הוא שכאן לא מדובר רק ברצונו של המקדש לעשות זיכרון לעצמו, אלא בהתפארות הבאה על חשבון אחרים ודוחקת רגליהם מן המצווה.

²⁴ שו"ת הרשב"א ח"א, סימן תרצא.

לפשוט רגלו להתפלל. ואם היה בנדבה, הרשות נתונה לכול ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו כהגון [אוצ"ל: כהוגן]... וגם השליח ציבור נזהר בתפילתו...".

הגדולה שבנדבותיו של הפרט לציבור

פתחנו בסלי הביכורים והזכרנו בדרך אגב גם את מקרא הביכורים, שבו תיקנו חז"ל "שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע". תקנה זו מבטאת אף היא הכרעה מיוחדת בין שני ערכים סותרים, כפי שכתב מרן הרב זצ"ל^{טז}:

העניין הראשי להתכללות הכלל מכוחות פרטיים שהתגלה במילואו על ידי הביכורים הקיף את כל צדדי ההתאחדות עד שלא הניח גם כן את הנחת הכבוד ויתרון המעלה שהיה מקום ליחידים באומה להניח לעצמם לפי ערכם ברשות עצמם. וגם אותו החופש יניחו מידם באהבה כשיראו שבחוק הכלל יביא לתוצאות לא טובות.

ערך חשוב ויסודי שהתבטא בסדר המרומם של העלאת הביכורים לירושלים היה "התכללות הכלל מכוחות פרטיים". הכול חוברים זה לזה, הכול צועדים יחדיו, עשיר ועני גם יחד באים להניח את ראשית פריים ולהכיר עליו טובה במקום האחד שממנו יוצאת הברכה לכל הנחלות הפרטיות. התכללות-התאחדות זו גבתה מחיר מערך אחר, שנוגד אותה מטבעו, והוא "הכבוד ויתרון המעלה שהיה מקום ליחידים באומה להניח לעצמם לפי ערכם ברשות עצמם". ציבור מורכב מאישים פרטיים רבים, השונים במעלתם זה מזה. כאשר כל אחד מן היחידים הללו שרוי ברשות עצמו מתגלה מעלתו כפי שהיא, ואזי ניכר כי ישנם יחידי סגולה שמעלתם גבוהה בהרבה ממעלת שאר המון העם. ישנו ערך גדול לביטוי העצמי של יחידים אלו, אולם במעמד הביכורים בטל ערך זה מפני ערכה של ההתאחדות הכללית.

הרב זצ"ל ממשיך ומחדד את הניגוד שבין שני הערכים:

ישנם עניינים כאלה שהם נעשים בדין תורה על פי מטבע קבועה, והנה כיוון שהמטבע נקבעה כבר, שולל מיחידים התגלות לבבם על פי ערכם והשקפתם הפרטית... למשל התפילה, לפי המצוינים בעלי רגש ודעה יותר היה לבכם קרוב להתמלא רגשי קודש אם היו מתפללים כמו קודם תקנת הנוסח כל אחד כפי רוח בינתו ורגשי לבבו; אמנם למען הכלל, שמבלעדי התפילה הקבועה היה יסוד התפילה נעזב לגמרי, והוצרך הדבר לבוא לידי תיקון מטבע כוללת, ועכשיו שנתקנה חלילה ליחיד לפרוש מן הציבור. ואם תעלה על לבבו מחשבה שצמצום המטבע

^{טז} עין-אי"ה ביכורים ג: מ.

עוֹשֶׂקֶת מִמֶּנּוּ הִרְחַבְתָּ הִרְגַּשְׁתָּ לִבּוֹ עַל פִּי רוּחוֹ, עֲלִיו לִהְשָׁכִיל כִּי עֲבוּדָתְנוּ לְצוֹרֶךְ הַכֹּלל הִיא כּוֹלֶלֶת גַּם כֵּן, כִּמוֹ כָּל הַתְּנַדְבוֹת, גַּם אֶת שְׂאֵר רוּחֵנוּ – אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא הַגְּדוּלָה שֶׁבְּנִדְבוֹת לְאִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ...

קוֹדֵם שֶׁנִּתְקַן מִטְּבַע נּוֹסַח הַתְּפִילָה, הִיָּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִתְּפִלֵּל מִנְהַמֵּת לְבוֹ, "כִּפִּי רוּחַ בִּינְתּוֹ וְרִגְשֵׁי לִבּוֹ". בְּמִצִּיאוֹת זֶה, וְדָאֵי נִיכְרוּ אֲנָשֵׁי קוֹדֵשׁ יַחֲדֵי סְגוּלָה הֵיטֵב בְּמַעֲלַת תְּפִילָתָם הַמְּרוֹמָמֶת, שֶׁבְּקִעָה מִתּוֹךְ עוֹמֵק שֶׁל דַּעַת וִירָאָת ה' שְׂאִינָם כַּעֲרֹכּוֹ שֶׁל כָּל אָדָם. אֲמִנָּם כָּל שֶׁגִּדְלָה מַעֲלַת תְּפִילַת נִדְבָה שֶׁל יַחֲדֵי הַסְּגוּלָה, כִּךְ הִלְכָה תְּפִילָתָם שֶׁל הַמּוֹן הָעַם וְהִידְלִדְלָה. מִי שֶׁשִּׁקְוֶה מִרְבִּית זְמַנּוֹ בְּעַסְקֵי פְּרִנְסָה וְחוֹמֵר, אֵינּוּ יוֹכֵל לְפָרְנֵס אֶת אִשׁ הַתְּמִיד שֶׁל הַתְּפִילָה לֹלָא הַנְּחִיָּה מְגוּבֶשֶׁת וְקְבוּעָה. מִכִּיּוּן שְׂרָאוֹ חֲכָמִים שִׁכְךָ, עֵמְדוֹ וְתִיקְנוּ לְיִשְׂרָאֵל מִטְּבַע נּוֹסַח תְּפִילָה. הַנְּהַגָה כְּלָלִית אֵינָה נִיתְּנָת לְשִׁיעוּרִין, זֶה כִּךְ וְזֶה כִּךְ, אֲלֹא צְרִיכָה לְחִיִּיב אֶת הַכּוֹל בְּשׁוּוֹה. מִשּׁוֹם כִּךְ, חִיִּיב מִטְּבַע הַתְּפִילָה אֶת הַכּוֹל – פְּשׁוּטֵי עִם וְיַחֲדֵי סְגוּלָה גַּם יַחַד, שִׁכְךָ "חֲלִילָה לְיַחֲדֵי לְפָרוֹשׁ מִן הַצִּיּוֹר".

כִּךְ גַּם בְּמִקְרָא בִּיכּוּרִים:

בוֹדָאֵי קוֹרֶת רוּחַ הִיא לְבַעַל לֵב רִגְשׁ שֶׁקוֹרָא בְּעַצְמוֹ וּמוֹצִיא אֶל הַפּוֹעֵל רִגְשׁוֹתָיו הַסּוֹעֵרוֹת בְּאֶהֱבָת ה' וְעוֹזוֹ בְּדִיּוֹר פֶּה.

אִם כֵּן, מִדּוּעַ נִכּוֹן הִיָּה לְגַבּוֹת מַחִיר שֶׁכּוֹזֵה מִיַּחֲדֵי הַסְּגוּלָה, וְכִיצַד עֲלֵיהֶם לְהַתְּמוּדֵד עִם הַקּוֹשֵׁי שֶׁבְּכִבִּילַת רוּחָם הַגְּדוּלָה אֶל הַנּוֹסַח הַקְּבוּעַ, שֶׁלֹּא לְמַעַנֵּם נִתְקַן?

אֲמִנָּם כִּיּוּן שֶׁנִּמְנָעוּ מִלְּהִבִּיא כִּבְרֵי יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיֵין מִרְכּוּזֵי, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּצְמָצֵם אֶת הָרַעִיּוֹן וְהִרְגַּשׁ קִצְתָּ אֲצֵל הַיּוֹדֵעַ, הִנֵּה תִּגְדֵּל שֶׁמַּחְתּוֹ הַשְּׁכִלִית בִּיּוֹדְעוֹ שֶׁבִּמָּה שֶׁהוּא מַחְסֵר הַתְּגִלּוֹת לִבּוֹ בְּרִגְשׁ, הוּא עוֹבֵד אֶת עֲבוּדַת הַכֹּלֵל, עַל יְדֵי שֶׁגַּם בְּעֲלֵי הַמַּעֲלָה הַנְּמוּכָה יִבּוֹאוּ וְיִבְיָאוּ בִּיכּוּרֵיהֶם... וְהִיָּתָה הַהִשׁוּוּאָה הַזֹּאת אֲב לְהִרְבָּה דְּבָרִים מוֹגְדֵרִים, שֶׁכָּל חֲכָם לֵב הִיָּה מִצַּד עַצְמוֹ יוֹכֵל לִלְכַת בְּאוֹרַח יוֹתֵר רַחֲבָה עַל פִּי מִיָּדְתּוֹ הַפְּרִטִית, אֲבָל זֹאת הִיא הַצְּדָקָה הַיּוֹתֵר נַעֲלָה וּמִיָּדְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה הַיּוֹתֵר רּוֹמְמָה שֶׁחִיִּיבִים רִאשֵׁי הָעַם לְהַתְּנַדֵּב בְּצִמְצוּם רוּחָנִי לְפַעֲמִים לְטוֹבַת הַכֹּלֵל הַגְּדוֹל.

אֲמֵת, הַמַּחִיר הוּא כִּבֵּד. יַחֲדֵי סְגוּלָה נִדְרָשִׁים לְהַתְּנַדֵּב (לְהַקְרִיב) אֶת שְׂאֵר רוּחָם, לְצִמְצָם אֶת נַפְשָׁם הַגְּדוּלָה לְמַעַן הַכֹּלֵל, וְנִדְבָה זֶה הִיא "הַגְּדוּלָה שֶׁבְּנִדְבוֹת" עֲבוּר "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ". אֵךְ הֵרֵב זִצ"ל מִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַקְּרָבָה זֶה מִתּוֹבֵלֶת בְּשִׂמְחָה גְּדוּלָה, וּמִבִּיָּאָה אֶת הַמַּקְרִיבִים לְיַד "מִיָּדְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה הַיּוֹתֵר רּוֹמְמָה". בְּמִקּוֹם אַחֵר הוּא מְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים יוֹתֵר: "וּבִאֲמַת"

השיתוף עם הציבור בעצמו הוא דבר רם ונעלה עד מאוד, שמכריע את שלמותו הגדולה הפרטית של היחיד"¹⁷.

בכך מורה לנו הרב זצ"ל דרך ישרה של התבוננות בכל אותן פרשות דרכים שבהן אנו נאלצים להעדיף ערך פלוני על חשבון ערך אלמוני, מתוך שיקולים של הלכות ציבור. כל אימת שהיחיד נדרש להקריב ולחסר מעצמו לטובת הציבור, לעולם ימצא בסופו של מרוויח, מתברך ומשתלם ממקור הברכות כולן.

יהי רצון שנדע לאחוז בפלס המשקל ולשום אורחותינו היטב הן בעסקי הפרט והן בהלכות ציבור החמורות, ומתוך כך נזכה ונראה בישע אלוקים על עמו ועל נחלתו. אמן, כן יהי רצון.

¹⁷ שם ברכות ה: יח.